

Аналіз формування фінансових результатів діяльності молокопереробних підприємств Київської області

Формування фінансових результатів молокопереробних підприємств Київської області розглянуто з урахуванням зовнішніх та внутрішніх факторів впливу за період 2005–2009 років. Досліджено основні причини збитковості регіональних виробників молочної продукції та конкретні шляхи їх подолання.

Формирование финансовых результатов молокоперерабатывающих предприятий Киевской области рассмотрено с учетом внешних и внутренних факторов влияния за период 2005–2009 годов. Исследованы основные причины убыточности региональных производителей молочной продукции и конкретные пути выхода из них.

The financial results' formation of milk processing enterprises in Kiev region is considered account external and internal factors of influence for period 2005–2009 years. The basic causes to unprofitable of regions' producers of milk products and specific ways to their removal are probed.

Постановка проблеми. Вітчизняний ринок молока і молочної продукції є достатньо специфічним з огляду на соціальну значимість молокопродуктів та масовий попит на них, сезонність виробництва сировини, високий рівень державного втручання, що виявляється, зокрема, у регламентації фіто-санітарних вимог, граничного рівня торговельних надбавок до оптових цін виробників, тарифних квот, дотацій сільськогосподарським підприємствам і механізму компенсації податку на додану вартість тощо. За таких умов динаміка прибутку українських молочних компаній є непередбачуваною і хаотичною.

За період 2005–2009 років формування фінансових результатів діяльності виробників молочної продукції в Україні відбувалося під впливом несприятливих кон'юнктурних змін на світових ринках молока. До того ж процес формування прибутків (збитків) молокопереробного сектору обумовлений національною специфікою агропромислового виробництва, що в розрізі регіонів, зокрема на прикладі Київського, також має ряд індивідуальних особливостей.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Сучасні тенденції функціонування молочної галузі на рівні країни та в світовому просторі достатньо ґрунтовно висвітлені в наукових працях таких вітчизняних авторів, як то В.І. Бойко, М.М. Ільчук, Т.Л. Мостенська, П.Т. Саблук, О.В. Шкільов, О.В. Шубравська, та інших. Однак регіональний аспект молокопереробного виробництва, і тим більше питання його прибутковості, все ще залишає багато питань для дослідження.

Метою статті є діагностика формування фінансових результатів діяльності молокопереробних підприємств Київської області за останні п'ять років. При цьому визначення абсолютної та відносної прибутковості (збитковості) молочного бізнесу в регіоні має супроводжуватися ідентифікацією проблем та перспектив його розвитку.

Виклад основного матеріалу. Впродовж 2005–2009 років у зовнішньому середовищі України відбувся ряд подій, які негативно вплинули на прибутковість виробників молокопродуктів, зокрема:

1) встановлення Російською Федерацією ембарго на ввіз української м'ясо–молочної продукції з 20 січня 2006 року. Експортна монозалежність вітчизняного сиру і масла від російських потреб обумовили різке падіння їх експорту, а отже і обсягів виробництва. У результаті збитки лише молочної галузі країни, за оцінками Української аграрної конфедерації, становили \$300–360 млн. [1, с. 85]. Наступні обмеження з боку Росії, як то заборона на експорт сухого молока і тимчасове скорочення кількості українських імпортерів сиру на її територію з 20 серпня 2008 року, на думку експертів [2], не вплинули як на масштаби виробництва цих видів молочної продукції, так і на фінансові результати самих виробників. По–перше, більша частина сухого молока вітчизняного походження спрямовується на внутрішнє споживання, а його експорт є достатньо диверсифікованим. По–друге, з часів введення першого тимчасового обмеження перелік українських підприємств, які отримують дозвіл на ввіз сиру в Росію, залишається практично незмінним;

2) світова фінансова криза, що розпочалася в останньому кварталі 2008 року, суттєво підірвала репродуктивні можливості національної економіки, в тому числі молокопереробного комплексу, та здатність виробників до отримання позитивних фінансових результатів. Загальним наслідком кризи практично для всіх молокопереробних підприємств стало формування стійких тенденцій до неплатоспроможності і банкрутство значної їх кількості, особливо з числа дрібних та середніх, або щонайменше збитковості бізнесу. Особливо великих збитків зазнали ті оператори молочної галузі, які провадили експортно–імпортні операції, або частково покривали господарську діяльність за рахунок банківських кредитів в іноземній валюті, через формування від'ємних курсових різниць;

3) посилення залежності внутрішніх цін на вітчизняному ринку молока і молочних продуктів від світових цінових тен-

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

денцій. Зазначимо, що характерною особливістю молочної промисловості є сезонний характер виробництва сировини, а отже, значні коливання обсягів виготовлення й середніх цін реалізації молока продовж року (максимальні закупівельні ціни встановлюються у зимовий період, коли відчувається брак сировини при одночасному підвищенні попиту на молочні продукти з боку населення) і як наслідок – динамічний розмах коливань величини фінансових результатів діяльності. Однак останнім часом внутрішні ціни підпадають під все більший вплив світового ціноутворення, оскільки звуження власної сировинної бази держава вимушена компенсувати за рахунок імпорту вже готової молочної продукції. Так, різке підвищення цін на сухе молоко і масло на міжнародних ринках, зокрема в Європі, восени 2009 року – взимку 2010 року спричинило практично подвійне зростання закупівельних цін на молоко сільськогосподарських підприємств по всіх регіонах України. Високі ціни на молочну сировину при одночасно високому рівні державного втручання в процес ціноутворення у сфері молочної виробництва створили для багатьох українських молокопере-

робних підприємств ситуацію, коли суттєво скоротився проміжок між собівартістю та оптовими цінами реалізації готових виробів, а отже, і розмір їх прибутків.

Зазначені вище факти негативно вплинули на динаміку формування фінансових результатів діяльності підприємств–виробників молочної продукції та морозива Київської області в 2005–2009 роках, що видно з даних таблиці.

Основа формування усіх видів прибутку молокопереробних підприємств – валовий доход (виручка) від реалізації продукції – підвищилася за період у 2,77 раза. При цьому в абсолютному вимірі виручка зростала щорічно, а у відносному – тільки в 2005–2007 роках. Схожі тенденції спостерігаємо і в динаміці непрямих податків та інших вирахувань з доходу, а відповідно і чистого доходу від реалізації. Мінімальний темп приросту як валової, так і чистої виручки підприємств–виробників молочної продукції області припадає на період 2008–2009 років, що збігається із загальнонаціональною фінансовою кризою в державі та світі. Нестабільність у формуванні валової виручки створює несприятливу базу для негативних коливань основних видів фінансових результатів.

Формування фінансових результатів діяльності підприємств–виробників молочної продукції та морозива в Київській області*** за 2005–2009 роки

Показник	2005	2006	2007	2008	2009	Абсолютне відхилення, тис. грн.		Темп приросту, %	
						2009/2008	2009/2005	2009/2008	2009/2005
Доход (виручка) від реалізації продукції	1319672,7	1857762	2945036,2	3607041,6	3653399,6	46358	2333726,9	101,3	276,8
Непрямі податки	218847,1	315298,5	483845	616842,8	605442,3	-11400,5	386595,2	98,2	276,7
Чистий доход	1100825,6	1542463,5	2461191,2	2990198,8	3047957,3	57758,5	1947131,7	101,9	276,9
Інші операційні доходи	84746,8	196121,6	92928,6	378130	85042,8	-293087,2	296	22,5	100,3
Інші звичайні доходи	44963,7	57797,1	36071,3	59957,8	66063,2	6105,4	21099,5	110,2	146,9
Надзвичайні доходи	0	9,4	62,8	33,2	4	-29,2	4	12	0
Сума чистих доходів	1230536,1	1796391,6	2590253,9	3428319,8	3199067,3	-229252,5	1968531,2	93,3	260
Операційні витрати	1229834,5	1818840,5	2592398,6	3589097,1	3241391	-347706,1	2011556,5	90,3	263,6
Фінансовий результат від операційної діяльності	-44262,1	-80255,4	-38278,8	-220768,3	-108390,9	112377,4	-64128,8	49,1	244,9
Інші звичайні витрати	68877	93887,7	161123,7	236661,3	167252	-69409,3	98375	70,7	242,8
Фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування	-68175,4	-116346	-163331,2	-397471,8	-209579,7	187892,1	-141404,3	52,7	307,4
Надзвичайні витрати	277,8	8,5	61,6	0	1	1	-276,8	0	0,4
Податок на прибуток	3353,5	5575,4	20609,6	21371,2	8844,5	-12526,7	5491	41,4	263,7
Сума витрат	1302342,8	1918312,1	2774193,5	3847129,6	3417488,5	-429641,1	2115145,7	88,8	262,4
Чистий прибуток (збиток)	-71806,7	-121920,5	-183939,6	-418809,8	-218421,2	200388,6	-146614,5	52,2	304,2

* Складено за даними Головного управління статистики в Київській області за відповідні звітні періоди [3].

** Дані наведено з урахуванням зміни підприємствами основного виду діяльності в 2008 році.

*** Без м. Києва.

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Сума інших операційних доходів змінювалася хаотично: в 2005 та 2008 роках порівняно з попередніми роками, зафіксовано темп приросту (в 2008 році був найбільшим – практично вчетверо), а в проміжні періоди, навпаки, темп убутку, причому максимальний – на кінець досліджуваного періоду.

На противагу операційним доходам величина операційних витрат в абсолютному вимірі зростала стабільно, за винятком 2009 року. При цьому відбувся загальний приріст витрат операційної діяльності молокопереробних підприємств у 2,6 раза, хоча починаючи з 2007 року він щорічно зменшувався.

Однією з основних причин зростання величини операційних витрат виробників молочної продукції продовж періоду є ряд логістичних проблем в їх діяльності. За оцінками експертів [4, с. 128], у продовольчих галузях витрати на логістику у складі собівартості коливаються в межах 5–40%.

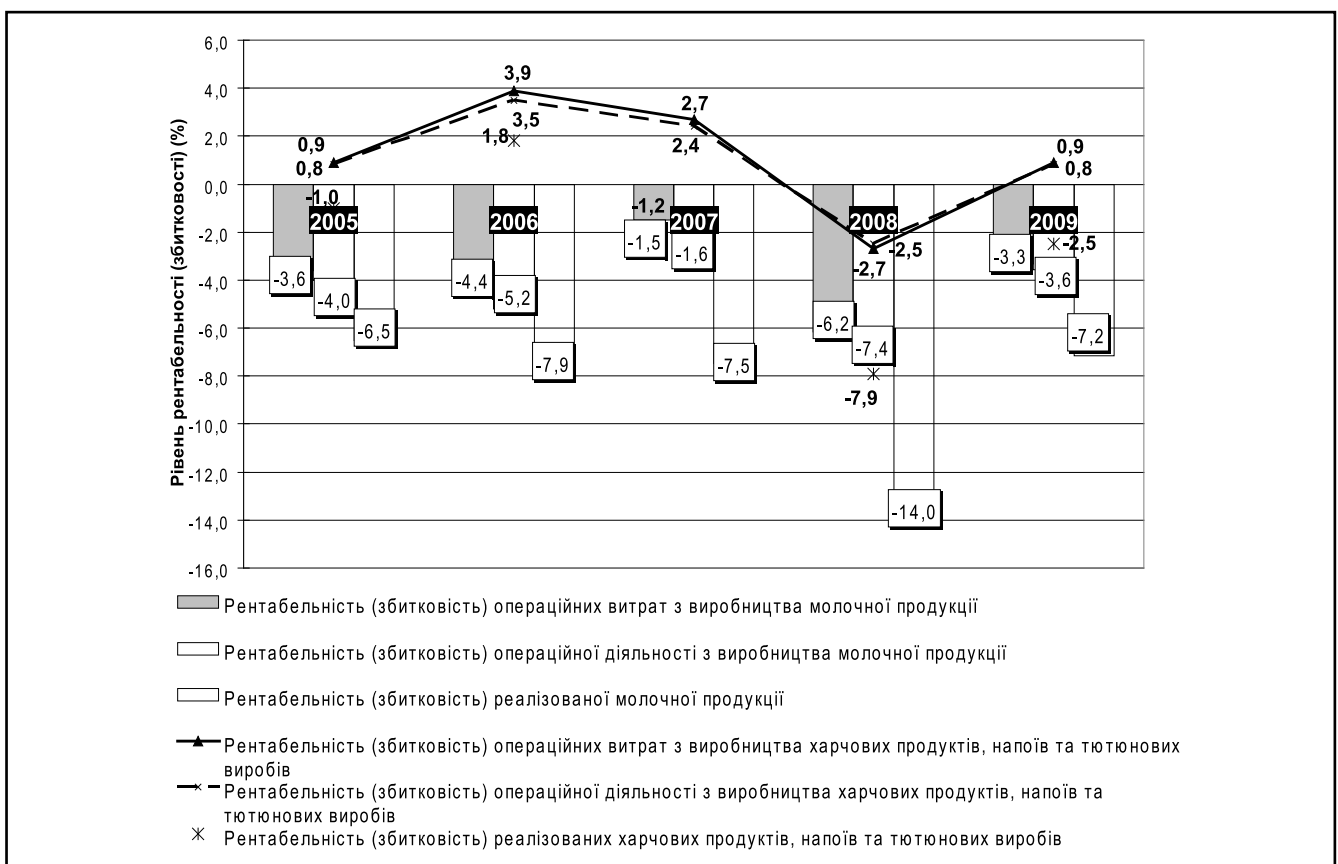
Оскільки сума операційних витрат упродовж 2005–2009 років перевищує загальний розмір чистої виручки і операційних доходів, фінансовий результат від операційної діяльності був негативним. Позитивні зрушення, пов'язані зі зменшенням розміру операційного збитку, відбулися тільки в 2007 та 2009 роках, а максимальна величина збитку від операційної діяльності зафіксована в 2008 році.

Збитковість операційної діяльності підприємств молочної промисловості Київщини розцінюється вкрай негативно, оскільки свідчить про тривалу нестачу власних джерел фінансування саме за рахунок прибутку, отриманого від провадження основного виду діяльності – реалізації молочної продукції та морозива.

У розрізі іншої звичайної діяльності підприємств, пов'язаної з фінансово-інвестиційними операціями, витрат здійснено значно більше, ніж отримано доходів. Щорічне зростання інших звичайних витрат (за винятком 2009 року), з одного боку, свідчить про інвестиційну спрямованість молокопереробних підприємств, розраховану на перспективу, та поглиблення диверсифікації основного виду бізнесу, а з іншого – про відсутність збалансованості між доходами та витратами від іншої звичайної діяльності як додаткового напрямку одержання прибутку.

Від'ємне сальдо інших звичайних доходів та витрат продовж аналізованого періоду, як свідчать дані таблиці, негативно вплинуло на формування фінансових результатів від звичайної діяльності до оподаткування, а сальдо надзвичайних доходів та витрат (від'ємне в 2005 та 2007 роках), з огляду на його незначний розмір, впливу практично не мали. Таким чином, за 2005–2009 роки підприємства молочної промисловості Київської області стабільно отримували збиток від звичайної діяльності до оподаткування, розмір якого збільшився втричі.

Як наслідок, кінцевий фінансовий результат підприємств-виробників молочної продукції, отриманий після

Динаміка рентабельності (збитковості) виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів, у тому числі молочної продукції, в Київській області, %

* Розраховано за даними Головного управління статистики у Київській області за відповідні звітні періоди [3].

сплати податку на прибуток, за п'ять років мав форму збитку, абсолютна динаміка якого була спадною тільки в 2008–2009 роках (практично вдвічі).

Довготривалий характер збитковості негативно впливає на фінансовий стан виробників молочної продукції. Оскільки саме чистий прибуток є основним інтенсивним джерелом фінансування діяльності будь-якої господарської одиниці, можна зробити висновок, що власні фінансові можливості молокопереробних підприємств області мають стійку тенденцію до зрушення. Однак зауважимо, що реальна ситуація прибутковості (збитковості) галузі може бути більш оптимістичною, адже високий рівень оподаткування прибутку спонукає деяких операторів до цілеспрямованого заниження розміру отриманих прибутків.

Незважаючи на сучасні тенденції до нарощення промисловими підприємствами масштабів виробництва споживчих товарів, у тому числі молочних, рентабельність виробництва харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів в області знижується чи не щорічно. Відносна прибутковість молочної промисловості при цьому погіршується значно швидшими темпами (див. рис.).

Як свідчать дані рисунку, рентабельність виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів в Київській області змінювалася нестабільно: позитивних результатів досягнуто в 2006 році, коли всі розглянуті показники перевищили нульову позначку. З початком кризового періоду в державі простежується збитковість харчового виробництва (збитковість операційних витрат – 2,7%, збитковість операційної діяльності – 2,5%, збитковість реалізованої продукції – 7,9%). Найгірші зміни відбулися щодо рентабельності реалізації харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів, оскільки прибутковість за цим показником зафіксована тільки в 2006 році (1,8%), а в інших періодах – збитковість.

Негативний тренд фінансових результатів діяльності молокопереробних підприємств підтверджується динамікою показників збитковості. Так, в 2009 році збитковість операційних витрат із виробництва молочної продукції знаходилася на рівні 3,3%, операційної діяльності – 3,6%, а реалізації молочних продуктів – 7,2%. І якщо за першими двома показниками простежується певне зниження порівняно з 2005 роком, то за останнім – навпаки, підвищення. При цьому збитковість реалізованої молочної продукції по відношенню до 2008 року скоротилася вдвічі, досягнувши позначки 7,2% в 2009 році.

Таким чином, як провідна складова харчової промисловості молочна галузь, а точніше – її збитковість, негативно впливає на ефективність функціонування промислового комплексу Київщини в цілому. За період 2005–2009 років зміни в показниках рентабельності (збитковості), представлені на рис. 1, свідчать про зниження якості управління операційною діяльністю молокопереробних підприємств, у тому числі операційними витратами, а також про збитковість реалізаційних процесів.

Збитковість діяльності підприємств–виробників в регіоні можна пояснити рядом причин:

- оскільки на території Київської області знаходяться декілька крупних компаній молочної промисловості, вони намагаються повністю підпорядкувати сировинну базу місцевих районів і сусідніх регіонів, використовуючи при цьому, на думку деяких експертів [5], інструменти недобросовісної конкуренції. Подібна ситуація призводить до того, що локальні молокозаводи на фоні загальнонаціонального скорочення поголів'я корів ще більше відчувають брак сировини і вимушені згортати виробничі потужності;

- більшість невеликих підприємств області неспроможні придбавати сировину у фермерських господарствах за високими відпускними цінами. Використовуючи для виробництва молоко населення (другого ґатунку та неґатункове), вони вимушені здійснювати розрахунки по факту, а подальша реалізація молочної продукції через систему ретейлу передбачає оплату з відстрочкою платежу. Таким чином, виникає постійна нестача оборотних коштів, яку можна покрити тільки за рахунок банківського кредиту. Оскільки в умовах фінансової кризи кредитування для багатьох, навіть крупних підприємств, є недоступним джерелом фінансування, виробники працюють на межі рентабельності;

- для виробництва молочної продукції високої якості із молока другого ґатунку та неґатункового молока підприємства вимушені провадити додаткові технологічні операції, що призводить до невиправданого витрачання енергетичних і трудових затрат. Унаслідок цього й з урахуванням щорічного зростання цін на молочну сировину та енергоносії собівартість молочної продукції постійно зростає, а встановлений в області граничний рівень торговельної надбавки (не більше 15% без урахування вартості міжнародного транспортування) залишається стабільним. У такий спосіб і відбувається формування збитковості виробництва вже на початкових його етапах.

Висновки

Останнім часом на молочному ринку України і Київській області, зокрема, складається наступна ситуація: великі оператори купують регіональні молокозаводи невеликої потужності, які використовують або для випуску та збуту монопродуктів на місцевому рівні, або тільки для первинної обробки сировини, тобто переводять їх у сферу заготівлі молока. Отже, відбувається процес витіснення дрібних товаровиробників шляхом їх поглинання великими компаніями. Припускаємо, що в результаті подальшої консолідації молочного бізнесу кількість гравців на ринку, переважно з числа збиткових, може скоротитись ще більше.

Результати проведених досліджень виявили несприятливу тенденцію довготривалого формування збитковості діяльності молокопереробних компаній в Київській області. Зазначена ситуація погіршується ще й тим фактом, що регіональні виробники молочної продукції стикнулись з проблемою погашення заборгованості перед кредиторами і власниками

облігацій. Тимчасово вирішити цю проблему можна за допомогою реструктуризації боргу та підвищення відсоткових ставок за цінними паперами, однак ліквідувати проблему збитковості повністю у такий спосіб неможливо. Крім того, прибутковість середніх та дрібних молокопереробних підприємств, які не входять до складу інтеграційних об'єднань, може суттєво знизитись внаслідок проведення крупними молочними компаніями агресивної політики продажу.

Подоланню негативного порогу рентабельності молокопереробних підприємств має сприяти підвищення концентрації (побудова вертикальної інтеграції) в молочній галузі як на національному, так і на регіональному рівнях. Унаслідок використання ефекту масштабу підприємства-виробники здобувають беззаперечні переваги в сфері переробки та реалізації молочної продукції, зниження транзакційних витрат, розширення клієнтури, обробки інформації та науково-дослідних робіт, проведення маркетингових і рекламних кампаній.

Література

1. Шубравська О.В., Сокольська Т.В. Розвиток ринку молока і молочної продукції: світові тенденції і вітчизняні перспективи // О.В. Шубравська, Т.В. Сокольська // Економіка і прогнозування. – 2008. – №2. – С. 80–93.
2. Молочна галузь України долає чергові перешкоди. Сайт рейтингового агентства «Кредит-Рейтинг» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.credit-rating.com.ua/ua/analytics/opinion/11370>
3. Офіційний сайт Головного управління статистики у Київській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://oblstat.kiev.ukrstat.gov.ua>
4. Попова О. Млечный путь // Бизнес. – №11. – 12 марта 2007. – С. 128–133.
5. Молочные братья // Журнал «Статус. Экономические известия». – №15. – 19 апреля 2010. – Режим доступу: <http://statuspress.com.ua>

З.В. ЛАГУТІНА,

здобувач, Київський національний університет будівництва і архітектури

Нові моделі забезпечення економічної безпеки державного інвестування будівельних проектів

Пропонується альтернативна традиційним підходам методика забезпечення економічної безпеки щодо співучасті держави в інвестуванні будівельних проектів, яка на новій розрахунково-аналітичній основі оцінює як переваги об'єктів інвестування, так і фінансово-економічну спроможність замовника й основних виконавців до ефективного втілення проектів, щоб убезпечити державні інвестиції від втрат чи несумлінного використання.

Предлагается альтернативная традиционным подходам методика обеспечения экономической безопасности относительно соучастия государства в инвестировании строительных проектов, которая на новой вычислительно-аналитической основе оценивает как преимуществ объектов инвестирования, так и финансово-экономическую возможность заказчика и основных исполнителей к эффективному воплощению проектов, чтобы оградить государственные инвестиции от потерь или недобросовестного использования.

The alternative to traditional approaches methods of providing of economic security are offered in relation to participation of the state in investing of building projects, which on new rozrachunkovo-estimates both advantages analytical basis at the investing, and financially – economic feasibility of customer and basic performers to effective embodiment of projects, to barrier public investments from losses or unconscientious use.

Постановка проблеми. Реалізація євроінтеграційних прагнень України, в тому числі через такі масштабні проекти, як Євро-2012, потребує перегляду як механізмів організації підрядного будівництва, так і традиційних підходів щодо економічного обґрунтування проектів, в яких держава виступає як співінвестор. Якщо переважна більшість існуючих методик та моделей економічного оцінювання будівельних інвестиційних проектів зосереджені на проблемах комерційної привабливості і використовують традиційний набір показників оцінювання, нові мають не лише оцінити прибутковість проектів, а й створити комплексне економічне обґрунтування доцільності участі держави як співінвестора, забезпечити на етапі попереднього планування будівельного проекту узгодження економічних інтересів держави з іншими співінвесторами, провідним виконавцем (девелопером чи генеральним підрядником), створити об'єктивну картину руху активів та джерел в процесі реалізації проекту: від підготовки до задачі об'єкта в експлуатацію.

Аналіз досліджень та публікацій проблеми. Проведений аналіз джерел літератури за темою (в тому числі роботи А.І. Сухорукова, В.Г. Федоренка, С.А. Ушацького, Р.Б. Тяна, М.П. Денисенка [1–5]) засвідчив, що традиційні підходи до економічного оцінювання реальних інвестицій та відповідні процедури формування портфелю будівельних проектів зосереджені переважним чином на виявленні прибутковості про-